

LỜI TÒA SOẠN

Nhắc đến việc tìm hiểu Châu bản triều Nguyễn trước năm 1945, là phải nói đến Paul Boudet (1888-1948), nhà lưu trữ - cổ tự học người Pháp đã có công xây dựng nền móng đầu tiên cho ngành Lưu trữ học Việt Nam. Tốt nghiệp Trường Pháp điền (còn gọi là Trường Cổ tự học, École des Chartes) năm 1914, đến năm 1917 ông được bổ nhiệm làm Giám đốc Nha Lưu trữ và Thư viện Đông Dương. Từ đó cho đến năm 1945, ông đã bỏ nhiều công sức xây dựng, điều hành mạng lưới các cơ quan lưu trữ và thư viện trên toàn cõi Đông Dương và góp phần đào tạo nên những chuyên gia đầu tiên của ngành Lưu trữ học Việt Nam. Không chỉ có vậy, Paul Boudet còn đóng góp nhiều công trình khảo cứu và tham gia giảng dạy về văn hóa-lịch sử Việt Nam, đặc biệt trên lĩnh vực lưu trữ học. Ông còn là Chủ tịch Hội Địa lý Hà Nội.

Đối với Huế, Paul Boudet cũng dành sự quan tâm đặc biệt. Ngay từ năm 1921, Paul Boudet đã được vua Khải Định cho phép “tham khảo bút lục của Nam triều” tàng trữ tại Tàng thư lâu và các bộ nha. Đến năm 1941, nhờ sự giúp đỡ của Phạm Quỳnh, Paul Boudet được vua Bảo Đại cho phép nghiên cứu, tập hợp các tài liệu và hiện vật quý tại Hoàng cung Huế để tham gia cuộc triển lãm Đông Dương trong quá khứ tại Hội chợ Hà Nội vào cuối năm ấy. Bằng con mắt của một nhà lưu trữ-cổ tự học, Paul Boudet lập tức nhận ra giá trị của các tài liệu Châu bản cùng tình trạng bảo quản tài liệu bất hợp lý của triều đình, và đã kịp thời đề đạt nhiều giải pháp, cả về tổ chức lẫn nhân sự, giúp triều đình Huế củng cố lại công tác lưu trữ một cách bài bản. Di sản Châu bản triều Nguyễn còn lại đến ngày nay có dấu ấn rất lớn của Paul Boudet.

Sau các hoạt động có ý nghĩa nói trên, Paul Boudet đã cho xuất bản công trình *Les archives des Empereurs d'Annam et l'histoire annamite* (Tài liệu lưu trữ của các Hoàng đế An Nam và lịch sử An Nam), được tạp chí *Những người bạn của Huế xưa (BAVH)* in trong số 3 năm 1942, sau đó được Hội Địa lý Hà Nội in thành một tập sách riêng, cùng nhan đề, cũng trong năm này. Có thể xem cuốn sách này là kết quả khảo cứu Châu bản triều Nguyễn được bảo quản tại Huế trong hơn 20 năm của Paul Boudet. Trong tác phẩm này, Paul Boudet đã mô tả tóm tắt hệ thống các cơ quan lưu trữ và tình trạng tài liệu lưu trữ của triều Nguyễn, nêu ra những nhận xét xác đáng về tình hình sử liệu và việc biên soạn các bộ thông sử. Đồng thời, ông cũng giới thiệu một số văn bản và báu vật của triều đình mà theo ông là “có tính đặc trưng nhất” mà ông đã may mắn được tiếp cận, khảo sát và chụp ảnh. Nhờ vậy mà qua cuốn sách này, chúng ta còn biết được hình ảnh và nội dung của một số tờ Châu bản đến nay đã thất tán.

Cuốn sách của Paul Boudet vì vậy là một tài liệu tham khảo cần thiết đối với những người quan tâm đến lịch sử-văn hóa nước nhà. Trong số báo chuyên đề sử liệu Việt Nam lần này, ngoài bản dịch tác phẩm *Les archives des Empereurs d'Annam et l'histoire annamite*, để làm phong phú thêm giá trị tham khảo của công trình, chúng tôi còn giới thiệu thêm một số văn bản đã được Paul Boudet công bố ảnh chụp nhưng chưa dịch sang tiếng Pháp, hoặc chỉ có bản dịch tiếng Pháp nhưng không có bản gốc chữ Hán để đối chiếu. Phần Phụ lục trích dịch cuốn *Đông Dương trong quá khứ* giới thiệu cuộc triển lãm tại Hà Nội năm 1941, các bài báo viết về Paul Boudet và một vài tư liệu liên quan đến hoạt động lưu trữ của chính quyền thuộc địa Pháp ở Đông Dương. Tất cả các tài liệu này đều do nhóm dịch giả sưu tầm, phiên dịch và chú giải.

Chúng tôi xin cảm ơn nhà nghiên cứu Cao Tự Thanh đã hết lòng giúp đỡ trong quá trình thực hiện chuyên đề.

Mặc dù đã hết sức cố gắng, nhưng chắc chắn bản dịch khó tránh khỏi thiếu sót, rất mong bạn đọc lượng thứ. Xin cảm ơn.

Tạp chí Nghiên cứu và Phát triển